כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | מסכת בבא מציעא דף כב ע"ב - כג ע"א

כריכות ברשות הרבים: סימן שנדרס, ומקום כסימן

להורדה: מערך שיעור מלא (PDF) · דף עבודה (PDF) · מערך (Word) · דף עבודה (Word)

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יבינו את המושג "סימן העשוי לידרס" ויציגו את מחלוקת רבה ורבא: האם סימן שעלול להימחק ברגלי העוברים ושבים עדיין נחשב סימן.
- התלמידים יכירו את המושג "מקום הוי סימן": המקום שבו נמצא החפץ יכול לשמש סימן, ויבינו מה פירוש "מכריז מקום" (רש"י).
- התלמידים יעקבו אחרי קושיא ותירוץ: הברייתא על כריכות ברשות היחיד, וכל אמורא מתרץ אותה "לטעמיה".
- התלמידים יכירו את סיכום ההלכה של רב זביד משמיה דרבא ואת הפסק ברמב"ם ובשולחן ערוך.

📖 הסבר למורה

רבה ורבא חולקים אם "סימן העשוי לידרס", סימן שעלול להימחק ברשות הרבים, נחשב סימן. הגמרא מקשה מכריכות ברשות היחיד, ורבא עונה שבמקרה כזה המקום עצמו הוא הסימן ("מכריז מקום"). רב זביד מסכם את ההלכה: כריכות ברשות הרבים הרי אלו שלו, ברשות היחיד דרך הנחה נוטל ומכריז, ובדבר שיש בו סימן חייב להכריז בכל מקום.

📜 המקור (מנוקד, מתוך ספריא)

גמרא, בבא מציעא כב ע"ב

כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אָמַר רַבָּה: וַאֲפִילּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן. אַלְמָא קָסָבַר רַבָּה: סִימָן הֶעָשׂוּי לִידָּרֵס לָא הָוֵי סִימָן. רָבָא אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן חַיָּיב לְהַכְרִיז. אַלְמָא קָסָבַר רָבָא: סִימָן הֶעָשׂוּי לִידָּרֵס הָוֵי סִימָן.

רש"י, ד"ה העשוי לידרס

העשוי לידרס - שהמקום שהוא שם רגיל בדריסת בני אדם והחפץ נמוך ונוח לידרס:

גמרא, בבא מציעא כב ע"ב

תְּנַן: כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – נוֹטֵל וּמַכְרִיז. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֵית בְּהוּ סִימָן, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד מַאי מַכְרֵיז? אֶלָּא לָאו דְּאִית בְּהוּ סִימָן, וְקָתָנֵי: בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אַלְמָא סִימָן הֶעָשׂוּי לִידָּרֵס לָא הָוֵי סִימָן, תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא!

גמרא, בבא מציעא כב ע"ב

אָמַר לָךְ רָבָא: לְעוֹלָם דְּלֵית בְּהוּ סִימָן, וּדְקָא אָמְרַתְּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד מַאי מַכְרֵיז? מַכְרֵיז מָקוֹם. וְרַבָּה אָמַר: מָקוֹם לָא הָוֵי סִימָן. דְּאִיתְּמַר: מָקוֹם, רַבָּה אָמַר: לָא הָוֵי סִימָן, וְרָבָא אָמַר: הָוֵי סִימָן.

רש"י, ד"ה מכריז מקום

מכריז מקום - ואינו מכריז שם האבידה אלא שם המקום מי שאבדה ממנו אבידה במקום פלוני יבא ויאמר מה איבד וזה בא ואומר אבדתי שם חפץ פלוני:

גמרא, בבא מציעא כג ע"א

וְאָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: הִלְכְתָא, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אִי דֶּרֶךְ נְפִילָה – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, אִי דֶּרֶךְ הַנָּחָה – נוֹטֵל וּמַכְרִיז. וְזֶה וָזֶה בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן – לָא שְׁנָא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלָא שְׁנָא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, בֵּין דֶּרֶךְ נְפִילָה וּבֵין דֶּרֶךְ הַנָּחָה – חַיָּיב לְהַכְרִיז.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: מדבקת שם בבוץ (5 דקות)
2. "סימן העשוי לידרס": רבה ורבא (12 דקות)
3. הקושיא מכריכות ברשות היחיד: "מכריז מקום" (13 דקות)
4. הלכתא: סיכום ההלכה של רב זביד (8 דקות)
5. סיכום, הלכה למעשה ודף עבודה (7 דקות)

פירוט מלא של כל שלב, עם הסברים, טיפים, שאלות לכיתה ומפתח תשובות, נמצא במערך השיעור המלא (PDF).

💬 שאלות לדיון

1. רבה סובר שכאשר הסימן עלול להימחק, הבעלים מתייאשים. האם זה מתאים למה שלמדנו בשיעור הקודם על יאוש? הסבירו.

2. איזה "סימן" שלכם (מדבקה, שם כתוב בטוש, צבע) עלול להימחק? איך אפשר לסמן חפצים כך שהסימן יחזיק?
3. מדוע בהכרזה על מקום המוצא אינו אומר מה מצא? מה היה קורה אילו היה אומר "מצאתי שלוש כריכות"?
4. בבית הספר יש "פינת אבדות". האם היא דומה ל"הכרזה"? מה הייתם משפרים בה לפי מה שלמדנו ביחידה?

💡 הערות למורה

הלכה למעשה:

- רמב"ם, הלכות גזילה ואבידה טו, ח: "וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִימָן נוֹטֵל וּמַכְרִיז שֶׁסִּימָן הָעָשׂוּי לִדְרֹס הֲרֵי הוּא סִימָן", כדעת רבא.
- רמב"ם שם טו, י: כריכות ברשות היחיד דרך הנחה "חַיָּב לְהַכְרִיז שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם סִימָן הַמָּקוֹם סִימָן".
- שולחן ערוך, חושן משפט רסב, ט: "מצא כריכות קטנות של שבלים בר"ה הרי אלו שלו שהרי אין בהם סימן", וברשות היחיד דרך הנחה "חייב להכריז שאע"פ שאין בהם סימן המקום הוי סימן"; אלומות "בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים נוטל ומכריז".

מקורות מאתר ספריא: גמרא, מהדורת ווילאם דוידסון (ניקוד: דיקטה); רש"י, דפוס וילנא; שולחן ערוך, דפוס למברג; רמב"ם, תורת אמת. מומלץ שמורה יעבור על החומר לפני השיעור.

📝 בדף העבודה

השלמת מילים עם מחסן מילים, טבלה: רבה או רבא?, 5 שאלות הבנה, שאלת חשיבה ובונוס: הכרזת מקום. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- בבא מציעא כב ע"ב (ספריא)
- בבא מציעא כג ע"א (ספריא)
- שולחן ערוך, חושן משפט רסב (ספריא)
- רמב"ם, הלכות גזלה ואבדה טו (ספריא)

מחוון: כריכות ברשות הרבים: סימן שנדרס, ומקום כסימן

1. **חלק א:** (1) לִידָרֵס (2) חַיָיב (3) מָקוֹם (4) דְמִינַשְׁתְפָא (5) דְיַקִירֵי (6) נְפִילָה (7) הַנָחָה (8) סִימָן. המילה "אֲלוּמּוֹת" במחסן היא מסיחה ואינה נכנסת.
2. **חלק ב:** (1) סימן העשוי לידרס: רבה: לא הוי סימן; רבא: הוי סימן. (2) מקום: רבה: לא הוי סימן; רבא: הוי סימן. (3) למה כריכות ברשות הרבים שלו: רבה: כי הסימן נדרס ("דמדרסא"); רבא: כי אין בהן סימן, והן מתגלגלות ממקומן ("דמינשתפא"). (4) למה ברשות היחיד מכריז: רבה: יש בהן סימן שלא נדרס; רבא: מכריז מקום. (5) כמי ההלכה בסימן העשוי לידרס: כרבא (רב זביד; רמב"ם טו, ח).
3. **חלק ג:**
    1. סימן על חפץ שמונח במקום שאנשים רבים דורכים בו, והחפץ נמוך, כך שהסימן עלול להימחק (רש"י).
    2. רבה: לא הוי סימן, ולכן כריכות ברשות הרבים שלו אפילו כשיש בהן סימן. רבא: הוי סימן, והמשנה מדברת רק בכריכות בלי סימן.
    3. הברייתא אומרת שברשות היחיד "נוטל ומכריז". אם אין בכריכות סימן, על מה יכריז? אלא שיש בהן סימן, ובכל זאת ברשות הרבים הן שלו. מכאן שסימן העשוי לידרס לא הוי סימן.
    4. רבא עונה שהמוצא מכריז את המקום: "מי שאיבד משהו במקום פלוני יבוא ויאמר מה איבד". המקום הוא הסימן.
    5. כריכות ברשות הרבים: שלו. ברשות היחיד: דרך נפילה שלו, דרך הנחה נוטל ומכריז. ואם יש סימן: חייב להכריז בכל מקום ובכל אופן.
4. **חלק ד:** שאלה פתוחה. כל תשובה מנומקת מתקבלת. בתשובה טובה יופיעו השאלות: האם השם על הכובע עוד קריא (סימן העשוי לידרס, וההלכה כרבא), והאם המקום (ליד הספסל בחצר הבית) יכול לשמש סימן.
5. **בונוס:** מודעה טובה נוסח "הכרזת מקום": "מי שאיבד משהו ליד הספסל בחצר, ביום שלישי, יפנה לחדר המורים ויאמר מה איבד." בלי לכתוב מה נמצא.